

זמן מקום

שבט תשע"ד

תכנים ארץ ישראלים | בלוח השנה העברי | עורך: מאיר כהן

כי האדם עץ השדה

שרשים

"תקומתו של העץ איננה מושרשת בענפים ובעלים ובפירות המפוארים- אלא בשרשיו, שהם מחוזקים במקום אשר הרוחות והסערות לא תגענה שמה. הם מתחזקים על מקור מים חיים של התחדשות. העץ איננו דואג בזמן שהסערות תופסות אותו, מנענעות אותו וכופפות אותו, הוא לא נע ולא זע ממקומו, וכל זמן שהוא לא נעקר ממקומו, היה תהיה לו תקומה! ועל כן נמצא שהאילן לא הפסיד כלום, ואדרבא- החליף כוח במאבק.

כך הוא האדם. כל זמן שהוא נצמד לשרשיו הרוחניים- שום רוח לא תעקור אותו ממקומו. ונהפוך הוא, הסערות תעוררנה את כח ההתחדשות!"
(רבי שמשון רפאל הירש, "במעגלי שנה")

כשושנת יריחו כך ישראל

"מעשה באביר אחד, שעלה מארץ רחוקה על ירושלים לצור עליה. ורעהו, החכם היהודי, נשאר בארץ מולדתו. לאחר ימים, כאשר שב האביר ממשעו, בא אל היהודי והושיט לו שושנת

יריחו למנחה. וכאשר לקח היהודי את השושנה... ודמעות חמות נשרו מעיניו ונפלו על עליה היבשים של השושנה. אז שבה לתחיה ופרחה- ויהיה הדבר לנס.

אל יפלא בעיניך הדבר, אמר היהודי אל רעהו הנוצרי, רוח האהבה נגעה בשושנה- וחם לה, ותחי. אף כי זמן רב עבר מאז עקרוה מאדמת מטעה.

כך ישראל. הוא ישוב לעלומיו כאשר ישוב העם אל ארצו ויחבק באהבה את הורתו- אדמתו."
(משה הס, "רומא וירושלים")

היום החמישי - חודש שבט

בחודש החמישי, בעלי הכנף אומרים שירה. כל הפוגה בגשם או ברוח מעוררת את הציפורים המצייצות בחיפוש אחר מזון. בחודש שבט מתמלא האויר בציוצים- הבזבזים, החוחיות, העפרוניים והגבתונים. בעלי הכנף בחלקם הינם אורחי חורף ששירתם ממלאת את החלל- סבכים שחורי כיפה, קירלים רוננים ועוד.

הנצת השקד בחודש שבט מתחילה את תהליך האבקה החיונית להמשכיות שרשרת הצומח בטבע. מבעלי הכנף, הזרזיר הוא אורח קבוע השב ומבלה כאן את ימי החורף. הזרזירים מגיעים בסתו וחורפים כאן עד לפאתי האביב. פעילותם נעשית בלהקות קטנות במהלך היום ובהתקבצות המונית בשעות הלילה. הזרזירים יוצרים מיצגים מרהיבים בתעופתם ומתקבצים מידי שנה לאתרי לינה קבועים.

מאיר שליו היטיב לתאר את הזרזירים: "מן המזרח הופיעה הלהקה הגדולה של הזרזירים, השבים מן השדות אל לינתם בעצים הגדולים שלידי מגדל המים... טסה הלהקה והתערבלה, נהפכה למפת ענק והתהפכה... רבבות כנפיים ומקורים הקימו גל של המייה. האויר רעד והאפיל" ("כימים אחדים").

אסתר ראב חיברה בשיר "דברים פשוטים" את "עוף יעופף" עם שרץ הים המאפיינים את חודש שבט:

ברקנים של אשתקד	בולבול אפור
מתחכים זה בזה	מתנדנד
חורקים	על זלזל ערום
ברוח טעונת- גשם:	באמיר- עץ
נחילאלי דק רגל אץ	מרוט שלכת-
על פני חול הוואדי	וענן פרוע
נמלים מעופפות	דולק מעבר לו:
שקופות בשמש	ערמת אבנים
חילפה יבשה מרשרת	גדולות שכוחות
ועקבות צבים	עקורות
באדמה רכה	מורים רחוקים

חודש שבט סוגר מעגלים וממחיש את היום החמישי לבריאה בו נבראו שוכני הים ועופות השמים. אלו ואלו ממלאים את הסביבה ברחשי שירה ורבייה.

מאת: מאיר כהן

"ישרצו המים שרץ נפש חיה ועוף יעופף... התנינים הגדולים ואת כל נפש החיה הרומשת אשר שרצו המים" (בראשית א' 20-23).

ביום החמישי לבריאה נבראו העופות ובעלי החיים בים מן השרצים ועד התנינים הגדולים.

בחודש שבט, החודש החמישי לבריאה ניצב מזלו של החודש-דלי כסמל משלים לימי הבריאה "יזל מים מדליו" (במדבר כ"ד, 7). כיוון שיצאו רוב גשמי השנה נמלאו הבורות והבארות והמים נוטפים מדפנות הדליים המשמשים לשאיבת מים.

רביית התנינים מתחילה בראשית הסתו. הנקבה חופרת בחול בור בעומק של 30-40 ס"מ ומטילה בו עשרות ביצים. בקיעת הביצים נעשית בשיא החורף, 3 חודשים מההטלה, בחודש שבט. הביצים בוקעות בעזרת התנינה הנוגסת בהן ומאפשרת להביא תנין חדש לעולם. מתוך עשרות הביצים רק תנין אחד זוכה להגיע למוות טבעי. התנין הוא "מלך הים"- טורף על- שאין לו אויבים במרחב מחייתו בים.

פרקי דרבי אליעזר (פ"ח) מציב ביום החמישי לבריאה ארועים הנקשרים לרביית שוכני הים ועוף כנף ואף ארועים הנקשרים לתוכן החודש החמישי "בחמישי נהפכו המים במצרים לדם, בחמישי יצאו אבותינו ממצרים"- בחודש החמישי- שבט נקראת פרשת "בשלח" העוסקת ביציאת מצרים. מוסיף המדרש: "בחמישי השריץ מן המים לויתן ונחש בריח... אלו ששרצו מן המים פרים ורבים במים... עוף כנף שברייתו מן המים פרה ורבה בארץ".

בפרשת וארא (שמות ז', 10) הנקראת בחודש שבט עולה התנין בידי אהרן הכהן "וישלך את מטהו לפני פרעה ולפני עבדיו ויהי לתנין". הפטרת השבת אף היא מובילה אל התנין "פרעה מלך מצרים- התנים הגדול הרובץ בתוך יאוריו" (יחזקאל כ"ט, 3).

מכת הצפרדע, הבאה משרץ המים, אף היא מתחברת לתוכן החודש החמישי המסמל את היום החמישי לבריאה.

זמן מקום

תכנים ארץ ישראלים | בלוח השנה העברי

ירחון המכללה האקדמית לחינוך

טל: 08-9937666

פקס: 08-9945532

שיתח חנים: 1800-20-10-88

דוא"ל: hemdat@macam.ac.il

אתר: www.hemdat.ac.il

לקבלת הירחון במהדורה אלקטרונית נא לפנות בדוא"ל למכללה.

לשילוב מאמרים נא לפנות לעורך

טל: 02-6794412

נייד: 054-3334080

מייל: meir@makom.info

לימודי ההוראה המובילים בדרום הארץ

נמצאים יותר קרוב ממה שחשבתם!

כחלק מהלמה אסמטור ב'

המכללה האקדמית "חמדת הדרום"

בבית המקראות בחינוך

מציעה לך מגוון מסלולי הכשרה ללימודי תואר ראשון בהוראה

נשים:

מסלולי הלימוד:

- < מקרא, מתמטיקה (יסודי)
- < מדעים (גן, יסודי, על יסודי)
- < ספרות ומקרא (על יסודי)
- < אנגלית (יסודי ועל יסודי)
- < חינוך מיוחד (בשילוב: ספרות, תנ"ך, מתמטיקה, מדעים*)

גברים:

מסלולי הלימוד:

- < חינוך מיוחד, מתמטיקה, תושב"ע, מדעים*
- < תוכניות ייחודיות:
- < בעלי השכלה תורנית רחבה (מעל 10 שנות לימוד מגיל 18).
- < בוגרי ישיבות הסדר.

"כלתה נפשי לשכון חצרייך"

מאת: רחל זמרן

חודש שבט הוא זמן שירה. שירת הים, שירת מרים, שירת דבורה אליהם חוברת שירת הכיסופים של ר' שלום שבזי. ביום שישי י' בשבט ה'שע"ט (1710) עמדה השמש מלכת עת הובא ר' שלום, המכונה מארי, לקבורה לאחר 91 שנות חיים (1619-1710).

אבא שלום שבזי, נולד בעיר אלצעיד בצנעא, התייתם בגיל 16 וכמענה למצוקתו עסק באריגה.

בהיותו בגיל 26 חיבר את הספר "חמדת הימים"– ספר קבלי מדרשי על התורה.

בגלות מוזע (1679) שאירעה בעקבות גזירות שמד של האימאם אלמהד בן חסן אלקאסם, ניספו כ- 70% מהיהודים שהוגלו למדבר מוזע. מתוך המצוקה קם ר' שלום וחיבר את הקינה "מהמון קמתי שחתי".

ר' שלום שבזי חיבר מעל ל- 500 שירים ופיוטים אודות ארועים במקרא, השכינה, התורה, העולם הבא ובעיקר– שירת הגאולה והכיסופים בדומה לר' יהודה הלוי בספרד.

למארי היו ידיעות נרחבות בחכמת הכוכבים והמזלות ויידע מעמיק בתורת הרמב"ם. היה בור סוד בתלמוד, פוסקים, מחשבת ישראל ואף בתורת האיטלם. היידע הרב איפשר לו לנסח שירה ופיוט, אסטרוולוגיה, "ספר החול" בתורת הגורלות ופירוש מדרשי קבלי על התורה.

שיריו היו לנכסי צאן ברזל בתרבות היהודית: אשאל אלוהי, אדון הכל, אהבת הדסה, איילת חן, דלתי נדיבים, קריה יפיפיה, לנר ולבשמים ועוד רבים אחרים.

ר' שלום קיבץ את פיוטי יהדות תימן לספר מיוחד– הדיוואן. הפיוטים נערכו בפרקים– מחזור השנה, מעגל החיים, נשיד (פתיחים לארועי שמחה), שירה והלל– הודאת בעל הבית לאורחיו.

בחכמת הנסתר עסק ר' שלום ב"גורל החול"– המכונה: גיאומנציה.

גורלות החול מיוחסים לגאון קדמון וכוללים עיגולים וצוירים המיוחסים ל- 12 המזלות, ל- 7 כוכבי הלכת, 4 היסודות ו- 7 ימי השבוע.

בתוך סמלים אלו נחשפו ב"גורלות החול" אותות לחיים, עושר ובריאות או סכנות, אסון ומוות. הרמב"ם (ספר המצוות ל"א) מזכיר את גורל החול "מי שישטח החול ויעמיד בו תמונות וזה הרבה מפורסם במערב".

שירתו של ר' שלום שבזי הושפעה מתורת הנסתר ומשופעת ברמזים ומוטר השכל.

בשירתו נכללים שירי הלל לנכבדים יהודים ומוסלמים, שירי פולמוס אך עיקרם בקשר הנצחי בין הקב"ה לעם ישראל.

שירת הכיסופים של ר' שלום שבזי נקשרת לט"ו בשבט

ולתוכן סדר ט"ו בשבט. צלחת פירות שהובאה מארץ ישראל לשולחן בגלות היתה סמל לכיסופים לארץ רחוקה- קרובה.

אגדת שלום שבזי

מילים: אורי ברזילי

לחן: יהודה בדיחי

מיום ראשון עד יום ששי בצהרים
יושב רבי שלום שבזי בחנות.
אורג הוא וטווה, גוזר במספריים,
אוהב את המלאכה- ושונא רכנות.

בין הערביים,

על הר הבית-

בא לתפלה

לירושלים

כל יום ויום מהשקיעה וכל הליל

אוחז רבי שלום שבזי בעטו.

מבעד חלונו נראית ירושלים

ואז כאש עולה בוקעת שירתו.

בין הערביים,

על הר הבית-

בא תפילה

לירושלים

מיום ששי עד יום ראשון מדי
שבוע

עוזב רבי שלום שבזי את העיר,

כמו בכל שבת הוא טס על כנף

הרוח,

לכתל ששרד בעיר דוד.

בין הערביים,

על הר הבית-

בא לתפלה

לירושלים

מיום ראשון עד יום ששי

בצהרים,

חוזר רבי שלום שבזי לתפירה.

באישונו יש אור, זה אור

ירושלים

אשר דבק בכל הבא בשערה.

בין הערביים,

על הר הבית-

בא לתפלה

לירושלים.

תבואות יהוסף

מאת: ד"ר עמנואל בן נאה

בתשעה בשבט תרכ"ה (1865) זעקו דפי העיתונות היהודית ומודעות הקיר הספדים "שואה על שואה כיסתה פני ירושלים, שבר אחר שבר נשברה בת ציון... שר צבאנו נאסף אל עמו, כל עין תידמע מים... על מות הרב השלם, הכולל החוקר בסתרי נחל קדומים" (המגיד שנה ט', גליון 11)
"היום בבוקר יצא כרוז קרא ברחובות... ביטול המלאכה... וכל תושבי עיר הקודש נקבצו ובאו לגמול עם המת... אחר כך הכניסוהו לביה"כ חורבת רבנו יהודה החסיד".
פרשת חייו המורכבת של ר' יהוסף שוורץ באה לסיומה "ובחצות הלילה עלתה נשמתו בטהרה" (הלבנון ב', גליון 6).

יהוסף שוורץ נולד ב- 1804 בעיירה פלוס במזרח באווריה שבגרמניה. אחיו הגדול , חיים, פתח בפניו צוהר לעולם האקדמי ובהשתדלותו נקלט יהוסף באוניברסיטת ווירצבורג שם רכש השכלה במדעי הגיאוגרפיה, האסטרונומיה, שפות ומוטר.

בהיותו בן 25 שירטט את מפת ארץ ישראל, מפה ששירתה את מורי ההלכה ואנשי המדע.

יהוסף הבין כי הכרת הארץ הינה הכרח להבנת כתבי הקודש. הוא מימש את אהבתו לארץ ישראל ובא בברית קידושין עימה בעלותו ארצה.

ב- 1932 נפרד מבני משפחתו ולאחר שנתיים של תלאות הגיע לארץ בכוונה להשתקע בצפת אך הצטרף לשיירה שעלתה לירושלים ומצא משכן בביתו של ר' משה זקס. כאן זכה לשידוכין עם חיה רבקה- יתומה, נערה בת 12.

ר' יהוסף השתייך לכולל הו"ד והתגורר ברחוב הגיא שברובע המוסלמי "ביתי סמוך הרבה למקום המקדש... ברוח מזרחי לרחוב היהודים" (ג' אלול תקצ"ד). הוא חבר לקהילה הספרדית בירושלים ואימץ את מנהגיה ואף את לבושה- עם גלימה ומצנפת לראשו. השינוי בלבוש נועד להקל על מסעותיו בחקר הארץ ואולי גם משום ש"אדם אירופאי לבוש מלבושי המערב נתון לעלבון פומכי ולפגיעות מצד ההמון".
עד מהרה למד את שפת הלידנו של היהודים הספרדים והחל בלימודי תורת הקבלה בבית המדרש "בית אל". בחצר ביתו הקים בית מדרש ובית כנסת אותם קרא "עדות ביהוסף".

ליהוסף נולדו ארבעה בנים וארבע בנות אך רק בן אחד ושתי בנות נותרו בחיים.

יהוסף היה מעורה בחיי הציבור בירושלים. נמנה עם מייסדי בית הכנסת "מנחם ציון" ברובע היהודי. נתן יד להקמת בית הספר המודרני הראשון על שם למל מאוסטריה שם גסס לימד עד שנאלץ לפרוש בשל הטרדות החרדים.

היבול הספרותי של ר' יהוסף שוורץ כלל את הספרים "תבואות שמש" בו חישובי זריחה ושקיעה ולאחריו (1845)

"תבואות הארץ" העוסק בתיאור הארץ ובגיאוגרפיה היסטורית.

הספר "שושנת העמק" עסק בענייני חכמה וקדושת הארץ, "ליקוטי הפרדס"- חידושים על התורה, "תשובות מירושלים" שו"ת הלכתיות ועוד כתבי יד של עיון ומחקר שלא ראו אור בדפוס.

בית הדפוס ישראל בק זכה להיות מכבש הדפוס לכתביו של יהוסף שוורץ.

פולמוס ההגייה העברית הביאו לחקר צורת ההגיוי ולפרסום חוות דעתו שההגיוי הספרדי ראוי יותר.

על פועלו הספרותי הוענקה לו על ידי הקיסר מדליית הזהב לאומנות ומדע.

בהיותו בן 61 חלה במחלת "שושנת יריחו" ממנה לא קם.

נוסח המצבה על קיברו נכתב על ידי ר' יצחק אופלטקא שהיה"ידידו ואיש סודו... שלובי זרוע עבדו יחד".

"קול ברמה נשמע בת ציון מאנה להינחם

כי זודה שב עד דכה

פה בקרן זוית התורה מונחת

חכמה וצדקה יחד על עפר נחת...

יוסף איננו כי לקח אותו אלוקים

מעכשיו הבריכו כשוהם

וצבע מפה שלו שחר...

בעל המחבר ספר דברי יוסף ותבואת הארץ

ופרי תבואה ופרדס..."

ר' יהוסף שוורץ חי בדלות פיזית אך פעל ללא לאות במעגלי המחקר הארץ ישראלי, בתורה ובקהילה.

ר' יהוסף שוורץ

